DISSERTATIO THEOLOGICA VI.

De

EXCIDIO ORBIS, SUBSTANTIALI ET TOTALI,

DIVINA ASSISTENTE GRATIA,

Ex consensu & approbatione Admodum Reverendæ Facult. Theol. in Regia qvæ Aboæ est ad Auram Academia,

PRÆSIDE

DAVIDE LUND/

S.S. Theol. D. & hactenus Professore Ordinario.

Respondente

HENRICO REUTER/

Tawastensi.

Discutienda

In Auditorio Maximo

in diem 3. Martii, Anno 1706.

Exc. Jo. WAL.

ab initio, quod etiam ex antecedentibus & consequentibus orationis, liquet clarissimè. Hi habebunt restitutionem in integrum, hoc est, omnium bonorum, cum liberati â malo, sortiuntur gratuitam remissionem peccatorum, de benevolentia cœlestis Patris certi sunt, gratiam & pacem in ipso possident, spem habent futuræ gloriæ certissimam, & hæc omnia plenissimè & perfectissimè, in futura vita tenent & usurpant. Sic DEO gloria, & Angelis in cœlis erit gaudium. Ita restitutio fiet omnium ampliſſima, ut planè nihil desideretur. Atque cum hic, & non alius, sit loci sensus, patet satis, plenè non inveniri in eodem, quod faciat ad probandum mundi renovationem. Sine ulla enim consequentia concluderetur: Pii qui hactenus variis calamitatibus oppressi, in pulvere jacebant, restituentur in integrum extremo

die, E. mundus ſubſtantialiter non peribit, quod eſt ἀναπόλεθον. Confer ſi placet *Gerhard. Calov. Brochm. Quenſtedt*, & plures alios, inter qvos Brochmandus tres recenſet cauſas, ob qvas ultimi judicii dies vocetur ἀποκαλύψις πάντων easqve tales adducit ex Scripturis: *Primam* hanc, qvod univerſa creatura liberanda ſit â ſervitute corruptionis Rom. 8. v. 19. *Secundam*, qvod mors, peccatum & infernum plenè debellabuntur 1. Cor. 15. 53. 55. 56. *Tertiam* qvod tum tradendum ſit Patri regnum, ſublato omni imperio 1. Cor. 15. 24.

§. XI.

Qvi contra nos pugnant, pro interitu mundi ſecundum accidentia & qvalitates, ut obtineant non ſecuturam totius ſubſtantiæ deletionem, poſtqvam aſſertioni ſuæ robur ex Sacris Literis adferre conati ſunt; etiam rationibus aliunde petitis

tis, eam firmare connituntur. Iſtas numero decem, exprimit & refellit noſter Gerhardus, inſpiciendas apud ipſum. Nos paucas, qvæ videntur moleſtiores ventilabimus breviter. *Nobiliſſimum eſt omnipotentiæ divinæ opus machina mundana, qvam proinde univerſam non convenit deſtructioni totali damnare, ſed potius, ſecundum aliqvot ſuas partes, tanto excidio eximere.* Non vero juvat cauſam effugium, cum hanc immunitatem, nullis niſi hominibus conceſſit, ut poſt conſummationem univerſi, eſſent ſuperſtites, ſed omnia in univerſum, flammarum voracitati deſtinavit, qvod ex Scripturarum teſtimoniis & legitimis illationibus, hactenus demonſtratum. Qvin &, ſi ob nobilitatem, qvædam partes ſint excipiendæ, ut volunt adverſarii, certò ſeqveretur & ejusmodi partes, qvas exemptas non volunt, huic cladi eximendas, ut ſunt bruta, inſecta, arbores, plantæ.

Sunt enim eximia nobilitate ornata, cum certent hujusmodi animata cum inanimatis, de prærogativa, unde multorum ex judicio, musca ob vitæ artificium, vel ipsi Soli præfertur. Imo communiter, qvod vita & sensu præditũ est, præstare censetur iis, qvæ his sunt destituta. Sed hujus argumenti vi, propugnatores renovationis, non volunt supersesse post universi finem, species recensitas nobilissimas, unde nec patimur nobis persvaderi *Cœli* ac *Terræ* renascentiam, propter suam præstantiam.

§. XII.

Objiciunt porro: *Bonum non esse destructivum boni, cum destructio fiat a contrariis. Bonum vero bono se non opponit, sed amicissimè cum eo conspirat, & utrinque intenditur conservatio, non destructio. Atqve hujusmodi bonitatis mutua ratio, conspicua est inter DEUM Creatorem & creaturas: Ipse ut est summum*

mum bonum; ita ſuam habent bonitatem per participationem, qvæ à DEO factæ ſunt creaturæ. Elumbe hoc etiam eſſe argumentum patet iterum ex inſtantia â brutis petita, qvæ hic eſt perpetua. Si enim *major* eſt ſine exceptione; neque ipſis brutis deſtructio eſt metuenda, cum & illa bona ſint, ipſo Creatore teſte, qvi hæc etiam in prima creatione talia eſſe pronunciavit, qvin ex adverſo ſunt permanſura, quæ aſſertio minimè ipſis erit ad palatum, qvi contendunt, majores tantum partes, axiomate renovationis veſtiendas. Nec ſimpliciter verum eſt: *bonum non deſtruere aliud bonum.* Nam cum Bonum eſt *abſolute* tale, *ſummum, independens*, qvale eſt DEUS, atqve habet ſibi ſubordinatum *bonum*, qvod *participativè* & *dependenter* tale eſt, ut ſunt creaturæ, ipſaqve deſtructio, non proficiſcatur â perverſitate & maligno conatu, cujusmodi vitia vel

cogitando, Deo tribuere; indignum eſſet imò blasphemum, non video cur ni ſummo & ἀνυπευθύνῳ Deo fas ſit deſtruere, qvod â ſe dependet, præcipuè cum ipſa deſtructio, non tendat in perniciem deſtructi, ita ut ſupplicii & calamitatis loco, deſtructionem ferat immiſſam, ſed beneplacitum tantum Numinis Optimi, Maximi, Omnipotentis, Sanctiſſimi, Sapientiſſimi & ſimul Benegniſſimi exerceatur. Qvod dicimus, facile probatur ea aſſertione Doctorum, qvâ affirmant ſatis probabiliter, mundum etiam totum, ſi perſtitiſſet homo in integritate concreata, abſolutâ vitâ hic ducendâ animali, ac completo eorum numero, qvos voluiſſet Deus ab hominibus hic generari, & gloriæ cœleſtis fieri conſortes, ut ut non conflagratione, aliàs tamen fuiſſe annihilandum, cum finito animalis vitæ curriculo, hujus ſyſtematis nullus amplius fuiſſet uſus.

uſus. Non enim ut æternum duraret, illud condidit. Ita bonum omninò, in illo etiam ſtatu, citra culpam fuiſſet deſtructivum boni.

§. XIII.

Præterea perpendendum: Cum DEUS hunc mundum deſtruet, atqve bonum ſic videtur boni deſtructivum, bonum quod deſtruitur, amittit rationem boni. Sic enim ut μαθητὴς ſubjectus, ut taberna malorum omnium, ubi flagitia ſua nefanda perpetrarunt homines, ut hominum μιάσμασι fœdatus eſt & pollutus mundus, concremabitur, qvi qvoqve ob mali hujus magnitudinem qvâ premitur, ab Apoſtolo, per proſopopœam, introducitur ipſe ingemiſcere, & liberationem anxiè deſiderare. Neqve impedit hanc deſtructionem libertas DEI in agendo, ceu cuipiam videri poſſet, eo qvod ſic habeat ſibi ſubjectum alterum

terum bonum, potius enim ex libertate illa in agendo deducitur contarium, qvod poſſit ex beneplacito ſuo deſtruere bonum; tum qvod liberè agat, nec qvidqvam ſit, qvod hic ſe vel impellat, vel remoretur; tum qvod ſibi ſubditum ſit hoc bonum, qvod infinitæ ſuæ poteſtati ac nutui ſapientiſſimo ſubmittitur, ut proinde rectè concluſiſſe cenſendus ſit *Joh. Adam. Oſiander*: Ut DEUS qvi eſt bonum infinitum, non neceſſariò ſed liberè amat bonum creatum qvod produxit, ita liberè qvoqve bonum creatum deſtruit.

§. XIV.

Objiciunt adhuc immutabilitatem DEI, quam rerum creatarum firmitatem & conſtantiam ſvadere autumant. Inferunt adeo: *DEUS verus firmus ac immutabilis eſt, qvi conſtituit mundum, ergo ejus ſubſtantiam non deſtruet.* At nec ex hac illatione, nobis

nobis contrarium ſentientibus ullum eſt periculum. Si namqve hinc periclitaretur divina *immutabilitas*, atqve ob eam ipſam veritatem DEI aſſerendam, negandus eſſet mundi *interitus ſubſtantialis*, idem inferri poſſet ex *diluvio*, ex *Sodoma & Gomorrhæ excidio*, atq; aliis *particularibus* DEI vindicantis *judiciis*, in qvibus ſimile qvid contigit, qvod in noviſſimo hoc, de qvo loqvimur eveniet, ſcilicet etiam tum ob DEI *immutabilitatem*, debuiſſe hæc opera ſua inconcuſſa perſiſtere, vel qvia id non factum eſt, *immutabilitati* ſuæ aliqvid decedere. Veluti autem iſta omnia fieri potuerunt, ſine ulla DEI mutatione; ita qvamvis qvà ſubſtantiam peribit mundus, immutabilis eſt & manet Dominus. Diluit hoc dubium omnino creationis opus. Illud uti abſolvit Dominus, dum totũ hoc univerſum creavit, nec tamen mutatus eſt; Ita etiam citra jacturam

immutabilitatis ſuæ, univerſam creaturam die noviſſimo, qvà ſuam *ſubſtantiam* eſt everſurus, *firmus*, *verax* & *immutabilis* ea qvoqve ratione manſurus, qvod promiſſum ſuum, etiam circa hoc negotium, qvà minimos apices ſit impleturus. Imo etiam mundi everſio qvà *qvalitates* & *accidentia* ita eſſet improbanda, contra voluntatem Auctorum hujus aſſertionis; ſtante etenim propoſita objectione, detraheretur omnino aliqvid *firmitati* Divinæ, cum qvale antea fuit, non ſit ſuum amplius opus, ſed paſſum cladem acerbiſſimam, ſuo exemplo peroraret immanem mutationem & triſtiſſimam.

§. XV.

Inſtitutione noſtra, circa occupatam materiam, hactenus & κατασκευαστικῶς & ἀναστκευαστικῶς ſimpliciter, & ſimul, ut ſperamus, qvantum

ſatis eſt, propoſitâ, illorum cauſa, qvi novitates ſectantur, ut cautelam habeant ob oculos, adſcribenda ſunt pauca, ex Reſponſo Facultatis Theolog. Jenenſ. Teutonicâ lingvâ dato, ad annum 1636. die 7 April: ſuper tali qvæſtione: Ob der himmel und die Erde gantz und gar vergehen werden/ nach ihrer ſubſtantz und weſen/ und gar ein ander und neüer Himmel erfolgen werde/ oder aber ob ſie nach ihrer qvalitäten/ verändert werden ſollen? Ex reſponſo qvod Dedekennus in Appendice novæ Conciliorum pag. m. 145 & ſeqq. ſignavit, ſunt illa qvæ ſeqvuntur: Von dieſer frage finden wir bey den Kirchen Lehrern/ ſo unſer wahrer Religion zugethan/ dreierley Meinungen. Etliche wollen nichtz gewißes ſchließen ſondern ſparens auff die künffige erfüllung und Ehrfahrung. Etliche halten dafür/ daß Himel und Erdē nur nach ihren

qva-

qvalitäten ſollen verneüert werden/ welche alle ſampt von euch in euren Tractat angezogen werden. Die meiſten Lehrer unſerer Kirchen/ halten dafür/ daß Himmel und Erden am Jüngſten Tage/ nicht allein nach ihren qvalitäten verändert/ ſondern auch nach ihrer ſubſtantz gantz und gar vergehen/ und ein nagelneüer Himmel/ und eine nagelneüe Erde/ von Gott darauff ſoll erſchaffen werden/ welches ſie mit unterſchiedlichen Sprüchen der Heiligen Schrifft erweiſen/ jedoch weil nicht allein viel unter den alten/ ſondern auch den neüen Kirchen Lehreren/ die bloſſe erneüerung durch die qvalitäten ſtatuiren, alſo erklären ſie ſich ausdrücklich dahin/ daß ſie ihre Meinung de ſubſtantiali mundi interitu, nicht als einen Glaubens Artikul verfechten/ noch die jenigen ſo die Verneüerung/ durch die qvalitäten glauben/ als

kei-

Ketzer verdammen wollen. Woferne ihr nun auch in dieſen terminis verbleibet / würde euch daßwegen niemand einiger ketzerey beſchuldigen können; Ihr gehet aber in eurem tractat zu weit in dem ihr pag. 15. ſchreibet / aus dieſen und der gleichen Sprüchē ſchleüſt ſich unwiderſprechlich (nota unwiderſprechlich) daß Himmel und Erden nicht gantz vergehen nach ihren weſen. Interjectis aliqvam multis, tale circa finem additum repetitur, dictæ Facultatis Venerandæ monitum ac judicium, Novatoribus cunctis cumprimis necessariò notandum servandumqve: Welches alles zu dem Ende angeführet wird/ daß der Herr ſich deſto ehr bewegen laße / von neuen opinionibus abzuſtehen / der unterweiſung und urtheil / ſeiner ihm vergeſetzen Herrn Conſiſtorialn ſich unterwerffe / ſpitzigen unnützen fragen ſich enthalte/ bey der

Rei-

Reinigkeit und Einfalt der göttliche lehre/ wie dieselbe in den Heiligen Prophetischen und Apostolischen Schrifften verfasset/ beständig bleibe/ und da er nach Gottes willen wiederumb zum Pfarr-dienst beruffen werden solle/ die Kirche mit unnötigen Streit keines weges verwirre/ sondern in Gottes fürcht und stiller Ruhe/ seines Amptz mit treuem fleiß abwarte.

CAPUT QVINTUM.

§. I.

Adductis hactenus ad rationem qve revocatis, qvæ ad penitius cognoscendum indolem excidii, totum hoc universum everſuri, spectant, ut constet qvid in hac institutione tenendum sit, repudiandumve; non est sicco pede qvæstio illa prætereunda de *circumstantia temporis*, connectendane sit *Consummatio*

matio ſeculi, qvalem hactenus adſtruximus, cum *adventu* Chriſti *Judicis*, & *extremo Judicio*, an ab his disjungenda? Neceſſariam omnino hanc arbitramur disqviſitionem, eo qvod in multa varietate & diſſenſione hic ſint conſtituti diſcrepantes in *Religione* homines, cum ea divellunt â ſe invicem, de qvibus interrogatum fuit, atqve ajunt ſeparanda ea eſſe, non verô conjungenda, ut moleſtum ſit & perdifficile, ſententias ſingulorum aſſeqvi poſſe & planè deſignare. Tum enim incidentes in ſuos errores, qvorum cauſa ab *Orthodoxis* abeunt, illos variis modis incruſtant, & dubiis involvunt expoſitionibus. Aſt in re gravi & ſacra, certum qvod eſt, & minimè fallax, ſine controverſia definiri debet, qvod absqve diligenti ſcrutinio non expedietur. Cordatè *Cicero* ipſe gentilis (qvod nuper notatum mihi) *Philoſophicè* de *Natura Deorum*

orum disputaturus, *nihil tam temerarium, tamqve indignum sapientis gravitate atqve constantia* judicavit, *qvam aut falsum sentire, aut qvod non satis exploratè pereceptum est & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.* Concluseris ex eo æqvius, nihil æqvè dedecere Hominem *Christianum*, qvam in veritatis ignoratione versari Rom: 1: 21. Ephes. 5. 17. aut in rebus ad fidem pertinentibus dubium hærere Hebr: 11: 1. 2 Chron: 20: 20. inqve illis segniter occupari, Hebr: 1. 12. Rom: 12. 11. qvæ ex sacratissimo verbi Divini deposito sunt illustranda, maximè qvia eædem Sacræ Literæ & exactam industriam Prov. 2. 2. Joh: 5. 39. Act: 17. 11. & Christianos profectus Coll: 1. 10. Ephes: 4. 15. nobis injungunt, tum omnem dubitationem exesse jubent Jac. 1. 6. Phil. 2. 14. Obstringunt etiam studia nostra ad hanc tractationem ista, qvæ in *Libris Symbolicis* de hac re consignata occur-

occurrunt, nec ſanè ipſius *Confeſſionis Auguſtanæ* Articulo XVII fuiſſent inſerta, de rejicienda illorum opinione, qui ante judicium & reſurrectionem mortuorum, pios regnum Mundi occupaturos, ubiqvè oppreſſis impiis, ſentiunt, niſi piis & cordatis *Confeſſoribus*, rei gravitas & neceſſitas, idipſum exigere viſa fuiſſent. Igitur cum ſententia, qvæ â communi Noſtratium recedit, in magno videatur eſſe errore, qvia auctoritatem *Librorum Symbolicorum* convellit, tum qvia *Eccleſiæ concordiam* ſollicitat, imprimis qvia *Scripturæ* vim infert, qvæ figmenta, ex hoc divortio nata, averſatur & damnat, non ægrè pauca exhibemus, ex qvibus, pro inſtituto, præſentis argumenti natura qveat innoteſcere, imprimis, qvia tot pii atqve eruditi Doctores, hanc qvæſtionem lucubrationibus ſuis, judiciis & enucleationibus dignam cenſuerunt.

§. II.

Vera adeo pronuncianda & orthodoxa iſta eſt aſſertio, quæ mutuo & indiviſſo nexu ſe invicem ſeqvi dicit, *adventum Domini*, *Judicium extremum* & *conſummationem ſeculi*, neqve concedit dari aliqvem hiatum, qvo ê cœlis, ante finem mundi, viſibili & glorioſâ ſpecie, adſit Filius DEI, interqve homines fideles vivat, & adminiſtret regnum mundanum. Unde non ſunt audiendi, nec ferenda ipſorum ſententia, qvi contendunt, Salvatorem orſurum glorioſum regnum in his terris, mille annis, ante excidum mundi univerſale, in qvo *ſancti reſuſcitati*, cumprimis *Martyres*, beatiſſimam experientur felicitatem, & converſationem habebunt cum Domino, qvæ ipſis erit inſtar aurei ſeculi. Non ſanè levem, hunc duxerunt errorem, *Auguſtani Confeſſores*, utpote cujus eodem loco meminerunt, qvo *Anabapt-*

baptiſtarum, qui ſentiunt hominibus damnatis ac Diabolis, finem pœnarum futurum, qvemqve una cum hoc, ut reprehenſione digniſſimum, damnant ac rejiciunt. Nuncupantur hujus aſſertionis Propugnatores, ab Hiſtoriarum Scriptoribus & aliis Auctoribus, nominibus vel *Græcis*, *Chiliaſtæ*, & *Chilionetitæ*; vel *Latinis*, *Millenarii*, *Milliaſtæ & Milliarii*, ut taceamus hos homines & ſibi, & ſuo regno, ſponte appellationes, ſed ut putant, eximias & ſplendidas addere, qvando cives *Monarchiæ qvintæ*, *Aurei ſeculi*, *Seculi* Spiritus Sancti, & *tertii* atqve *noviſſimi Teſtamenti* eſſe, haberi ac dici volunt.

§. III.

Nominibus autem aliis, an & qvomodo compellentur? nec multis inqviremus, nec aculeatis verbis perſeqvemur, utpote qvibus animus eſt ſimpliciter veritati litare,

eandemque Juventuti ſincerè monſtrare & inculcare. Tangemus modo *Semijudæos* judicaſſe *Hieronymum* illos, qvi *gemmatam* & *auream* exſpectant de cœlo *Hieroſolymam*, mille annis duraturam. *Cerinthiani* vero dicti ſunt, auſi fœdas ſibi libidines in hoc ſuo regno polliceri. *Peputianorum* etiam adepti ſunt appellationem, â *Peputa* urbe, qvam, poſtqvam deſerta fuerit, ficti regni ſedem Divinitus deſtinatam, ut alteram *Jeruſalem*, ſinxerunt, ſeu obſervavit *Damaſcenus*. Et qvemadmodum ſucceſſu temporis, manavit hic error ad plures, atqve latè ſe diffudit, ita variis *Hæreticis* cordi eſſe cœpit & amari. Etenim præterqvam qvod ad *Patres*, eosqve etiam *puriores*, *Tertullianum*, *Lactantium* *aliosq;* penetraſſe, nonnullis exiſtimatur, eorumq; animos occupaſſe, absqve tamen opinione illicitarum voluptatum, quo nomine, acriorem cenſuram

decli-

declinant; etiam poſtqvam delituit ſuum virus, per plurima ſecula, tandem corripuit infames absqve eo *ſectas, Anabaptiſtarũ, Schwenkfeldianorũ, Paracelſiſtarum, Methiſtarum, Weigelianorum, Fratrum Roſeæ crucis, Tremulantium, Enthuſiaſtarum* & qvorum non *Fanaticorum?* Ubi notamus opinionem hanc, ut *craſſa* eſt, atqve omni timore Domini excluſo, & vitæ ſanctitate conculcatâ, impuras voluptates vagasqve libidines, ac luxum admittit, verè eſſe *Diabolicam*, dignamqve qvæ â *Cerintho* vel *Merinhto*, infamibusqve ejusmodi aliis *Hæreſiarchis*, nomen gerat, imo qvæ & *Judaica* appelletur, â primis ſuis Fautoribus. Hoc autem qvo percipiatur plenius, qvomodo *Judaica* appelletur, addenda verba ex *Centuriatoribus Magdeburgenſibus*, & qvidem Centuria II. p. m. 66. *Ex Juſtino apparet, ſomnium illud primum profectum & propagatum eſſe, qvemad-*

modum multa alia, craſſa & carnoſa à Judæis. Centuriæ ejusdem pag. 74. qvando fontes *hæreſium* aliarum explicant dicti *Auctores*, cauſam qvoq; innuunt, ob qvam *Judaismo* originem debeant, his verbis: *Primum ex Judaismo natas videmus eſſe aliqvot hæreſes, idque propterea, qvia à teneris eo imbuti, intempeſtive Evangelio commiſcebant.*

§. IV.

Chiliasmum in *genere* ſpectatum, in magno eſſe errore, obſcurum eſſe neqvit, expenſis accuratè iis, qvæ ſtrictim de eodem jam ſunt tradita; eadem tamen in eodem non omnes peccaſſe, ſed qvosdam minus, alios gravius, licet omnes malè laplos, ſimul planum eſt. Conſtat hinc in varietate multa etiam eundem eſſe poſitum, ubi non ſinè horrore, fœdas dementes & ſtolidas prodidiſſe opiniones, deprehendes

non-

nonnullos; alios tales, qvæ in erratis qvidem ſunt, ſed quæ nec ab *Heterodoxis* ſunt protectæ Auctoribus, nec in fidem noſtram impingunt æqvè, ut cæteræ graviter; *qvosdam* demum ita deſignaſſe ſua dogmata, ut qvamvis hanc materiam tractent, nec diſſimilia aliis tradant in qvibusdam; nolint tamen vel ſub titulo *Chiliaſtarum* comprehendi aut ſignificari, vel qvæ definiunt ac proponunt, in hoc negotio, *Chiliaſmi* argui, hocqve nomine cenſeri. Atque adeo, cum dogmata vel potius ſomnia ſive *Hæreticorum* ſive *Schiſmaticorum* de hoc argumento, ſunt evolvenda, non ſine confuſione multa ſe lectori offerunt, eo quod ut diſcrepant nominibus, ita etiam verbis ac ſententiis hi ipſi Homines. Ut eſt illorum numerus ferè infinitus, ita nec eſt proclive omnium enumerare poſitiones. Etenim qvanqvam videatur conſenſus eſſe inter

illos, de regno aliquo *condendo & oriturο* CHRISTI, quod ignorarunt hactenus *Orthodoxi*, tum ob silentium Scripturæ, tum ob concordiam in fide: dissensio tamen est inexplicabilis, in eodem describendo, quando quisq; quæ sit mens sua exprimere connitur. Sic enim quos putasses *Symphonicos*, verè experieris *Asymphonicos*. Proinde non mirũ, impedita hic esse omnia, & implicita, eoque expositu difficillima, ob sentientium non modo multitudinem, verum etiam dissensiones. Varietatis autem originem in fallacibus hisce sententiis, non malè constitueris causæ iniquitatem. Scilicet in sacris institutionibus, ubi quidquam ἄλεφ γεαφῶν traditur, periculum summum est, idem illud uti ἄγεαφον, simul esse ἀνάγεαφον, veluti duo ista ceu connexa introducit acutissimus Danhaw. Hodos. p: m. 77 Dicrimen illud & secuturam inde notam, qvi conatur effugere,

gere, retentâ præjudicatâ opinione, cogitur verborum larvis, occultare malum, qvod ipso opere nulla ratione potest â se amoliri.

§. V.

Digerentur vero in aliquem ordinem, confusa ista & coacervata, si distingvantur primum secundum suos Conditores, prout recensebantur illi, in iis quæ præmissa sunt, qvâ operâ defuncti plurimi, imprimis B. D. *Pfeifferus*, in *Anti-Chiliasmo*, nec non B. D. *Bajerus*, in dissertatione de *Regno Christi glorioso*. Tum si svetâ distinctione dispescatur, ut antea, *Chiliasmus*, in *crassum* & *subtilem*, imo & *subtilissimum*, ceu nunc quoqve cœpit appellari; non parum lucis habebimus in ejusdem evolutione. Eodem res recidit, si cum *Pfeifero* arripiatur distributio in *Crassissimum* qvi *Cerintho* & suis complicibus adscribitur, Crassusqve aliàs dicitur;

citur; *Craſſum*, qvi *Papiæ* tribuitur, atqve ſubtilis eſt, qvando cum *Cerinthi* evanidis qvisqviliis contenditur, ſed aliàs ſatis aptus, cenſente *Pfeiffero*, qvi *craſſo Chiliaſmo* accenſeatur, utpote qvi ejus indolem exactè repræſentat; *ſubtilem* qvi & *ſubtiliſſimus*, reſpectu *Chiliaſmi Papienſis*, cum is ſubtilis dicitur, ſalutari poteſt; qvemadmodum D. Doct. *Neumanno*, inſtituta comparatione inter *Papienſem* & *modernum*, hæc placuit vocibus *ſubtilis* & *ſubtiliſſimi* diſterminare.

§. VI.

Craſſiſſimi qvidem *Chiliaſmi* errores, laudatus modo Doctor, ex allegatis ſibi Scriptoribus, conſtituit ſeqventes, qvos adducit ut γνωρίσματα ejusdem: I. Revelationem Divinam & colloqvium Angelicum, qvæ Cerinthiani jactabant. II. Cultus Levitici, Legisqve & Politiæ Moſaicæ reſtitutionem. III. Regiminis in hoc Re-

Regno, per mille annos, oppreſſis impiis, durationem. IV. Ventris & gutturis libidinem. *Craſſo Chiliaſmo* addictos, conſtituit *Papienſes* qvosdam Doct. *Pfeiff.* qvi interrogati de ſua opinione, apertè eam pronunciant. Ipſe vero hiſce Theſibus appoſitis, illorum complectitur placita, qvod ajant: I. Dominum JESUM, viſibili ſpecie, mille annis ante extremum diem, & univerſalem reſurrectionem, appariturum in terris. II. Eundem Sanctos Martyres, tum electos, qvi in Domino obdormierunt, ſeorſim reſuſcitaturum, cæteris in gremio terræ relictis per mille annos, usqve ad diem pantocriticum. III. Qvos in vitam excitavit, non qvidem in æterna gaudia introducturum, ſed in his terris, illos, aliosqve fideles adhuc ſuperſtites ſecum manſuros, condito hèic Regno glorioſo, qvod erit *quintæ* inſtar *Monarchiæ*. In hunc finem IV. converſionem

nem insignem futuram, & hactenus inusitatam, Judæorum, qvi reducti postmodum in terram *promissam Canaan*, splendidissimè restauratis *Hierosolymis* & *Templo*, atqve collecti cum Gentilibus in unum ovile, sub uno Rege CHRISTO, cujus hic erit Regia sedes; alta pace & felicissima rerum facie beati perfruentur. V. in securam & firmam hujus Regni felicitatem, ipsum Papam, Turcam, & regna Mundi qvælibet subversurum, servatis qvidem ex gratia illis, qvi sponte se sunt dedituri, sed ita ut exuti imperio, potestate & ditionibus, subditorum instar vivant, pareantqve populo DEI, pulsis vero rebellibus & contumacibus, in extremam Thulen, Novam Zemblam & australia incognita, ne ulla ratione sancto populo molesti esse qveant. VI. Sanctum hunc populum, immunem ab omni afflictione, ægritudine, furtis, bello, fame, morbo, penu-

penuria, moleſtia ac periculo, in exoptabili pace & gaudio, ſine peccati malo, potiturum gl[illegible] ſummâ, tum omni corporis atqv[illegible] nimi beatitudine, qvæ adeo vita[illegible]ura ſimilis illi, qvam acturi fuiſſ[illegible]t homines in *Paradiſo*, niſi lapſus culpâ, præſtitutum bonum, humanum genus in & cum primis Parentibus, miſerè decoxiſſet. VII Exacto demum annorum millenario, ſolutum vinculis iri magnum Draconem, hominesqve impios, qui partim ſervitiis obſtricti Sanctorum cœtui, partim in diſſitiſſimas mundi latebras erant relegati, prorupturos, qvi innumerabili multitudine imminebunt urbi, & ſedi Regis Hieroſolymæ, eamqve cingent obſidione, tum vero ipſis in tali expeditione conſtitutis, & maxima ſtrage affectis, aderit ultimus dies, qvo ipſo, reſuſcitatis etiam in univerſum omnibus, extremum audituri ſunt judicium. *Craſſus* adeo

ſatis

satis est in se, *Papiensium Chiliasmus*, qvamvis intuitu *Cerinthianæ* hæreseos, ha[illegible]tur *subtilis*.

§. VII.

Subtilissim Chiliasmus est, qvi hodieqve Judice Celeberrimo D. *Neumanno* tot hominum insedit animis. Naturam hujus exhibituri arcta imagine, contenti erimus illam signare sine distinctione, utut sciamus eam gemino exhiberi exemplo. Fatendum sanè, occurrere etiam in institutionibus horum Auctorum, discrepantiam, ut videantur, non æqve profundè omnes immergi commentis suis, aut eadem tenere omnes, unde etiam distingvendi essent: qvia tamen mutuum suscipiunt patrocinium, & aliena faciunt sua, sive explicando sive excusando, vel etiam defendendo, licebit ista conjungere, qvæ in se discrepantia, conjunctis viribus promovent. Qvi duplicis gene-

generis ſubtiliſſimũ Chilia ...e-
netrare avent, reperient ...a-
tè diſcuſſum, in *Chilias* ...*ſſimi*
Diſp. I. Noſtri D. *Neur* ...& pa-
ginis qvidem proximis ...is. In
hac claſſe locum habe ...nſentur
illi, qui cum iſta, quæ ac ...*iliasmum*
ſpectant, proponunt, id que faciunt
ita, ut animus quidem non abhor-
reat ab ipſa re, ſed tenerrimo ipſius
amore ducatur; nolunt tamen, ex
tali dogmate nomen ſibi imponi, in
qvem finem tectè & obſcurè loqvun-
tur, unde verbis minio multo ac
colore tinctis utuntur, qvod ſupici-
onem haud obſcuram præbet, non
averſari ipſos mente *Chiliasmum*,
qvamvis apertis verbis eundem non
deſignent. Atqve licet notum ſit,
nonnullos etiam in hoc numero, ad-
ventum Chriſti ad hoc regnum vi-
ſibilem, inqve eodem formam regi-
minis ſimilem, mente propugnare,
abſtinent tamen multi ab ejusmodi
pro-

tione, atqve potius illa
articulo cõminiſcuntur,
ſibi imaginantur, alio
xprimunt, atqve *ſta-*
tum E *glorioſum*, aliàs *ſpem me-*
liori. nonnunqvam *regnum*
glorioſu *ſanctorum* vocitant.

§. VIII.

Han temporum felicitatem,
adumbrari credunt, mille iſtis
annis, qvorum meminit S. S. Apoc.
XX. i qve nondum cœpiſſe, in-
dies tamen expectandam dicunt,
qvia prope abeſt. Nec volunt hi
adfirmare, qvæ tamen aliis placent,
in hoc Regno Chriſtum viſibili mo-
do adfuturum, Imperium admini-
ſtraturum, aut duplicem reſurrecti-
onem expectandam, qvæ ore ne-
gant omnia; ſed tranqvillã modo Ec
cleſiæ conditionem animo præcipi
unt, Regiminis hujus formâ, mo
do, duratione, aliiſq; huc ſpectanti
bus, beneplacito Domini ſubmiſſis

Plur